הלכה · משנה תורה · מפרשים · נחל איתן · ספר זמנים

נחל איתן על משנה תורה, הלכות קידוש החודש

רבי אברהם משכיל לאיתן

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

נחל איתן על משנה תורה, הלכות קידוש החודש

רבי אברהם משכיל לאיתן

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/נחל-איתן-על-משנה-תורה-הלכות-קידוש-החודש/
הקובץ נוצר ב־19 בנובמבר 2026 מגרסה 38-202611162349v של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק ג 4
הלכה ה 4
פרק ד 8
הלכה יב 8

פרק ג

הלכה ה

בראשונה היו מקבלין עדות החודש כל יום השלשים פעם אחד נשתהו העדים מלבוא עד בין הערביים ונתקלקלו במקדש ולא ידעו מה יעשו אם יעשו עולה של בין הערביים שמא יבואו העדים ואי אפשר שיקריבו מוסף היום אחר התמיד. ועי' בלח"מ שנתקשה טובא בדברי רבינו דמשמע דמפרש שהקלקול היה שלא הקריבו אז קרבן מוסף משום שאסור להקריבו אחר התמיד של ערב וא"כ תקשי קושית התוס' דאמאי לא הזכירו בגמ' קלקול זה דמוסף אלא אמרו שנתקלקלו הלוים בשיר. והם תירצו דהיו יכולין להקריב המוסף אחר התמיד משום דאתי עשה דרבים ודחי עשה דהשלמה וכו' אבל לפי דעת רבינו שאסור להקריב המוסף אחר התמיד קשה. וכ"כ ג"כ התוי"ט. ומ"ש בשו"ת שער אפרים לפרש דברי רבינו דבאמת הקריבו מוסף על תנאי כמ"ש התוס' רק שלא ידעו מה לעשות בשיר אין זה במשמע בדברי רבינו כלל:

אמנם יש לי ליישב דעת רבינו על פי מ"ש המל"מ בפ"א דתמידין דס"ל כמ"ש התוס' במנחות (דף מ"ט ע"ב) שלא נאמר עשה דהשלמה אלא לאחר הקטרת התמיד אבל קודם הקטרתו אף שכבר נזרק דמו מותר להקריב קרבן אחר. ודלא כמשמעות תוס' ביומא דאף קודם הקטרת התמיד אסור. ולפ"ז י"ל שלא היה קלקול במוספין שהרי היו יכולין לשחוט את התמיד ולזרוק את דמו וימתינו מלהקטיר את אבריו עד הערב דהא כל הלילה כשר להקטרה. וא"כ אף אם יבואו העדים אחר שחיטת התמיד וזריקתו שפיר דמי להקריב המוספין. וסברא זו כתב ג"כ הטורי אבן בראש השנה אלא שדחה זה דהא אין אומרים שיר אלא בשעת נסכים והקטרת אברים קודמין לנסכים כדאמר בפ"ג דיומא ורצונו לומר דא"כ אכתי היה קלקול במוסף דעל כרחך היה צריך להקטיר איברי התמיד ביום מחמת הנסכים והשיר אך נראה דאין זה מוכרח דנהי דאברים קודמים לנסכים היינו לכתחילה אבל אינו מעכב מן התורה דהא לא שנה עליו הכתוב. ולא מבעיא לרב פפא דאמר בריש פרק ד' מיתות (סנהדרין דף מ"ט) אמתניתין דסדר התמיד דאינו אלא למצוה בעלמא ודאי דאין הסדר מעכב כלל אפילו מדרבנן. אלא דאף לרב הונא בריה דרב יהושע שם דמשמע דסבר דמעכב נראה דאינו אלא מדרבנן ותדע דהא ביומא (דף ל"ד) מפיק דהקטרת איברים דתמיד קודמים למנחה ונסכים מקרא דכתיב וערך עליה העולה עולה ראשונה. ומהך קרא ילפינן ג"כ בפסחים (דף נ"ח) שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר. ומבואר מדברי התוספות שם דליכא בזו פסול ועיכוב מן התורה רק מדרבנן. והכי נמי בסדר זה דקדימת הקטרת איברי התמיד למנחה ונסכיו דילפינן מהאי

קרא גופיה אינו מעכב מן התורה על כל פנים לכו"ע. ולפ"ז שפיר איכא למימר שלא היה קלקול בקרבן המוספין דבמקום צורך גדול כי האי שלא יבטלו מקרבן ציבור הוי כמו דיעבד והותר לשנות הסדר ולאחר הקטרת איברי התמיד ולהקדים הנסכים דכיון דאינו אלא מצוה בעלמא מן התורה להקדים האיברים לנסכיו ואין בו שום פסול מן התורה מוטב לעבור על מצות סדר בעלמא מלבטל מצות קרבן מוסף לגמרי. וגם מ"ש הטורי אבן דמוכח בריש פ"ה דפסחים דעשה דהשלמה איכא אפילו קודם הקטרת התמיד אין דבריו מוכרחים וכמו שיתבאר אי"ה בהלכות תמידין. ושם יתבאר ג"כ ראיה לדעת תוס' במנחות מפרק ר' אליעזר דמילה:

[**אך** זה תליא בפלוגתא דאיתא בפ"ב דשבת (דף כ"ד) ושאר דוכתי גבי שריפת קדשים שאינו דוחה יו"ט דאיכא דילפי לה מקראי. ורב אשי אמר דטעמא משום דיו"ט הוי עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה ל"ת ועשה. והתוס' פ"ק דיבמות (דף ה' ע"ב) הקשו אדילפינן מכלאים בציצית דעשה דוחה לא תעשה נילף משריפת קדשים דלא דחי כדדריש מקראי ותירצו דשאני התם דלא בטלה מצותו בכך ויכול לשרפו אחר יו"ט ומ"מ אי לאו קרא לא הייתי מחלק והוה אמינא דדחי עכ"ד. ומבואר מדבריהם דלעלמא היכא דבטלה העשה ולא יוכל לקיים לעולם בלא דחייה הוא דלא ילפינן משריפת קדשים דלא דחי אבל היכא דהוי דומיא דשריפת קדשים שלא תבטל המצוה ויוכל לקיים אח"כ בלא דחייה ילפינן משריפת קדשים דלא דחי עשה ללא תעשה. וכן לרבא דיליף שריפת קדשים מקרא דלבדו דממעט מילה שלא בזמנה שאינה דוחה יו"ט משמע דיליף מינה לכל כיוצא בזה. וכן משמע בהדיא מפירוש רש"י בשבת (סוף דף כ"ד) וז"ל וממילא שמעינן מינה דמצוה שאין זמנה קבוע ויכול לעשותה למחר אינו דוחה יו"ט ע"כ. וא"כ הוא הדין דיליף מינה דמצוה שיכול לעשותה למחר אינה דוחה שאר לא תעשה. אך זה אינו רק למאן דלא ס"ל דיו"ט הוי עשה ול"ת רק ל"ת לחוד וטעמא דלא דחי לה עשה דשריפת קדשים ומילה שלא בזמנה הוא מקרא יליף מזה נמי לעלמא שאינו דוחה בכהאי גוונא עשה לל"ת. אבל לרב אשי דמפרש טעמא דאין עשה דשריפת קדשים ומילה שלא בזמנה דוחה יו"ט הוא משום דהוי עשה ול"ת א"כ משמע דאילו היה יו"ט רק ל"ת לחוד הוי דחי לה עשה דשריפת קדשים ומילה שלא בזמנה אף דאפשר לקיימה לאחר יו"ט בלא דחייה. ושמע מינה דס"ל דלעולם עשה דוחה לל"ת עכשיו דהכי מסתבר בלאו קרא דאין חילוק וכמבואר מדברי התוס' דיבמות הנ"ל. וכ"כ הרשב"א להדיא בחידושיו לשבת בשם הרמב"ן וכ"כ בשיטה מקובצת פ"ג דביצה ומצאתי שכ"כ בס' פני יהושע. והארכתי בזה בחידושי לשבת ובכורות. והטעם נראה משום דקיי"ל חביבה מצוה בשעתה ושהויי

מצוה לא משהינן וכיון שאי אפשר לקיימה עכשיו בלא דחיית לא תעשה מקיימה עכשיו על ידי דחייה ולא משהה לה כלל:

והשתא לפ"ז ה"נ גבי הקרבת תמיד הערב נהי דהקטרתו כשר כל הלילה מכל מקום חביבה מצוה בשעתה להקטירו ביום כדתנא בפסחים (דף ס"ח). וביומא (דף ל"ד) איתא דאיברים קודמים לקטורת אם יש שהות להקטיר הקטורת ביום אחר האיברים רק אם אין שהות ביום להקטיר הקטורת אח"כ קטורת קודם ומקריב האיברים בלילה כמ"ש התוספות ישנים שם. ואם עשה זו דוחה לעשה דמוסף תליא בפלוגתא הנזכר. דלמאן דאמר דאם יכול לקיים העשה לאחר זמן בלא דחייה ללא תעשה לא דחי לה עכשיו ה"נ ס"ל כיון דיכול לקיים עשה דהקטרת התמיד בלילה לא דחי לעשה דמוסף. אבל למאן דאמר דאף שיכול לקיים העשה אחרי זה בלא דחייה אפילו הכי דחי עכשיו ללא תעשה הכא נמי אף דיכול להקטיר התמיד בלילה מקטירו עכשיו ביום ואינו ממתין אע"פ שאפשר שתדחה על ידי כך עשה דמוסף כשיבואו עדים לא חיישׁ. ועיין בבעל המאור בסוגיא דפסחים (דף נ"ט) דפירש אליבא דרבי יוחנן בן ברוקה דס"ל דאם יכול לקיים העשה אחר זמן בלא דחייה לא דחי עכשיו ועיי"ש. וא"כ י"ל דהא דלא הזכירו בפ"ד דראש השנה קלקול זה דמוספין הוא משום דאתיא אליבא דתנא דבי חזקיה ושארי מ"ד בשבת ורבי יוחנן בן ברוקה דפסחים דלדידהו דסבירא להו דלא דחי כשיכול לקיים אחר זמן שניהם בלא דחייה הכא נמי לא דחי הקטרת תמיד לעשה דמוסף. [וכהאי גוונא בעו התוס' לתרץ בר"ה ובביצה וע"ש ודו"ק]. אבל רבינו שפסק כרב אשי בהלכות יו"ט וס"ל דדחי אף בכהאי גוונא דאפשר לקיים לאחר זמן הכא נמי הוה דחי הקטרת תמיד ביום להקרבת מוסף ועל כן כתב כאן שהיה קלקול במוסף שאי אפשר שיקריבו מוסף אחר תמיד הערב דנהי דמותר להקריבו קודם הקטרת התמיד ואין בזה משום עשה דהשלמה. אבל מ"מ אי אפשר להשהות הקטרת התמיד עד הלילה כנ"ל:

ובזה אתי שפיר מ"ש התוס' בר"ה ליישב הסוגיא למאן דאמר אין לינה מועלת בראש המזבח דיעלה איברי התמיד במזבח ולא יקטירם עד למחר ויוכל להקריב המוסף קודם. ותמה בס' פני יהושע בחידושיו לביצה וכי רשאי להשהות עולת תמיד דחובה הא חביבה מצוה בשעתא. ולפי מה שכתבתי אתי שפיר דקושטא דסוגיא דר"ה אזלא למאן דאמר דלא דחי כשיכול לקיים אחר זמן בלא דחייה והא דדחי הקטרת איברים לא תעשה דשבת הוא משום דכבר דחתה שחיטה את השבת:

ועפ"י מה שכתבתי נדחה מ"ש בס' שער המלך דמוכח כאן מדברי רבינו דלא ס"ל מ"ש תוס' במנחות ודלא כמ"ש המל"מ בהלכות תמידין דס"ל כהתוס' הנ"ל דא"כ היה

אפשר להם להקריב התמיד ולהניח הקטרתו עד הלילה ואז היו יכולים להקריב המוסף אם יבואו העדים. ולפמ"ש זה אינו דמ"מ לא היו יכולים לעשות כן להניח הקטרתו עד הלילה ולהשהותו משום תקנת המוסף כשיבואו העדים. רק סוגיא דר"ה יש ליישב כן אבל רבינו לטעמיה לא ס"ל כן כדפרשתי. וכהאי גוונא איתא נמי בפסחים (דף ק"ה) גבי כוס של קידוש עיי"ש:

ויש להביא ראיה לדעת התוס' ורבינו מסוגיא דשבת (דף קל"ב) גבי הא דאמר דסלקא דעתך דמחוסר כיפורים מביא בלילה והקשה בס' מעין החכמה איך סלקא דעתך דליתי בלילה לכתחילה הא אסור מחמת עשה דהשלמה אחר התמיד. ולפי דברינו נסתלקה [קושייתו] וכמ"ש בחידושי]:

אמנם אכתי יש להקשות על זה מדתניא בפ"ד דברכות (דף כ"ז וכ"ח) היו לפניו שתי תפלות של מנחה ושל מוסף מתפלל מנחה ואח"כ מתפלל של מוסף שזו תדירה וזו אינה תדירה ובירושלמי מוכח דאפי' אם עבר היום ולא נשאר זמן להתפלל מוסף אחר שיתפלל מנחה אפילו הכי מנחה קודמת ונדחה המוסף לגמרי. והביא הירושלמי זה הרא"ש בברכות והתוס' ישנים ביומא (דף ל"ד) ובהגהות רבינו [מיימוני] בהלכות תפלה סוף פ"ג וע"ש. וא"כ שמע מינה מזה דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם אף לדחות השאינו תדיר לגמרי והתדיר לא ידחה לגמרי כההיא דהתם גבי תפלת מנחה ומוסף דלמנחה איכא תשלומין לערב ולמוסף אין תשלומין כלל אפילו הכי תדיר עדיף וקודם לעשותו בזמנו וחביבה מצות תדיר בשעתו אף לדחות לשאינו תדיר לגמרי וא"כ הדרא הקושיא לדוכתא אההיא דר"ה דאמאי לא חשיב קלקול דמוסף שלא הקריבו אז מחמת עשה דהשלמה לאחר התמיד. דאין לומר ששחטו וזרקו התמיד ולא הקטירו איבריו עד שיקרבו המוספין דזה אינו והא קיי"ל דמצוה מן המובחר של תדיר בשעתו דוחה לגמרי לשאינו תדיר. ועל כרחך צריך לומר דההיא דר"ה אתיא כר' יהודה דפליג בברייתא דברכות ואמר דמתפלל של מוסף ואח"כ של מנחה שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת ומשמע דסבר דאדרבה דתדיר שאין זמנו עובר לגמרי אינו דוחה לגמרי לשאינו תדיר אלא עושה השאינו תדיר עתה ואע"פ שידחה התדיר משעתו מוטב משידחה לשאינו תדיר לגמרי.

ואע"פ דרש"י ז"ל פירש אהא דר' יהודה דאזיל לטעמיה דסבר דזמן תפלת מוספין אינה אלא עד ז' שעות ומשום הכי אמר דזמנה עוברת קודם זמן מנחה ואילו מנחה אינה עוברת זמנה כלל אחר שכלה זמן מוסף ועדיין זמנה הוא ומשמע לכאורה דאילו היה עוברת זמן מנחה הקבוע היה מודה ר' יהודה דהיא קודמת משום תדיר אע"פ שיש לה

תשלומין. דזה אינו דנראה דרש"י נקט קושטא דמילתא דגבי תפלה לא משכחת לרבי יהודה שיצטרך לדחות למוסף בשביל זמן מנחה אבל ודאי אף אם היה צריך לדחות למוסף בשביל מנחה שיתפלל בזמנה ולא בזמן התשלומין לא היה דוחה למוסף שזמנו עובר לגמרי מחמת מנחה שאין זמנה עובר לגמרי ויכול לעשותה בתשלומין. דכיון דלא חשיב לדידיה מעלה דתדיר להקדימו למצוה עוברת בזמן שיש עדיין שהות לשתיהן כל שכן דלא חשיב לדידיה תדיר לדחות לגמרי מצוה שעוברת זמנה כדי לעשות התדיר בשעתו מן המובחר. ולפ"ז אתיא ההיא דר"ה כרבי יהודה אבל לרבנן דפליגי עליה וסברי דתדיר עדיף ממצוה שעוברת לדידהו קושטא דהוי קלקול במוספין וכיון דקיי"ל כרבנן וכדאיתא בברכות שם ופסקו רבינו בהלכות תפלה אתי שפיר דבריו בכאן כנ"ל:

פרק ד

הלכה יב

אין מעברין את השנה אלא בארץ יהודה שהשכינה בתוכה שנאמר לשכנו תדרשו. בפ"ק דסנהדרין. והקשו התוס' דבשלהי ברכות (דף ס"ג ע"ב) יליף לה מקרא דמציון תצא תורה. ומהרש"א בחידושי אגדות שם תירץ דאיצטריך ההוא קרא לזמן הזה שאין בית המקדש קיים דמקרא דלשכנו תדרשו ליכא למעט חוצה לארץ אלא בזמן שבהמ"ק קיים דלשכנו היינו בזמן שהשכינה שורה שם ע"כ [לפי דבריו תקשי על רבינו שלא הביא כאן רק לשכנו מנא לן למעט מיניה שאר ארץ ישראל בזמן הזה]. ונראה דמדסתם משמע ודאי דאף בזמן הזה אין מעברין אלא ביהודה וההיא דברכות אזלא רק למאן דאמר דקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד. אי נמי איצטריך לחוצה לארץ ולדיעבד וזה כבר כתב בפרק א' וכאן אזיל לטעמיה שכתב בפ"ו מהלכות בית הבחירה דקדושת מקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה כו' ואע"פ ששוממין בקדושתן הן עומדים. ולפי שיטתו שפיר איכא למעוטי שאר ארץ ישראל מלשכנו אף בזמן הזה:

(**ועפ"ז** יש ליישב ג"כ פירוש רש"י בברכות דבתחילת הסוגיא מביא שם קרא דלשכנו וכבר עמד מהרש"א דלמה ליה האי קרא דתיפוק ליה מקרא דמציון דמייתי בסוף. ולפי מש"כ אתי שפיר דרש"י קאי שם למאן דאמר דלא בטלה קדושת ירושלים והשכינה אף בזה"ז דאיירי אליבא דחנניא בן אחי רבי יהושע ומסתמא ס"ל כוותיה דרבי יהושע דס"ל מקריבין אע"פ שאין בית בזבחים. וזה דלא כנראה מדברי הצל"ח דקושטא דבזמן הזה לא ממעטינן רק חוצה לארץ מקרא דמציון וגו' אבל גליל לא ממעט בזמן הזה דקרא דלשכנו אמור בזמן הבית. וליתא לדעת רבינו כמ"ש):